

KOMMENTÁR

AZ EVANGÉLIUM MÁRK* SZERINT

1 (1) Jézus Krisztus¹ örömmüzenetének² kezdete³. (2) Aho-
gyan írva van Izajás próféta⁴ [könyvében]: „Íme, elküldöm előt-
ted követemet, aki elkészíti majd utadat. (3) Kiáltóhangja [halat-
szik] a pusztában: Készítsétek el az Úr útját, te gyétek egyenesé

* Jézus tanításának és tetteinek áthagyományozása, illetve az evangéliu-
mok létrejöttére hosszú és bonyolult folyamat volt. Az egy szerűség ked-
véért itt csak annyit: Egy ősi hagyomány nyomán feltehetően, hogy
Márk Péter apostol tanítványa, kísértője és tolmácsa volt, és elsődleg-
esen a töle hallottakat foglalja össze evangéliumában a római kezszté-
nyek számára (vö. 7. l.áb.). Ezt azonban még többen is át dolgozták, s
ami kor *a továbbiakban* „Márk ról”, „Márk evangéliumáról” vagy „az
evangélistáról” beszélünk, már nem Péter tanítványa ragondolunk, ha-
nem a ránk maradt szöveg *vég szerkesztőjére*, aki feltehetően a zsidó há-
ború utolsó időszakában, 69-70-ben írt. Ez nem zárja ki, hogy ki-
sebb-na gyobb változtatásokat még ez után is végeztek a szövegben.

¹ Mk 8,30 szerint Jézus szigorúan megtiltotta tanítványainak, hogy az ő sze-
mélye legyen hirdetésük tárgya, „Krisztusként”, vagyis Messiásként pe-
dig végképp nem akarta hirdetni mágiát (ld. 429. l.áb.).

² A görög *euangelion* szó alapjelentése: jó hír, jó üzenet. Mi vel azonban
Jézus nem csak jónak élte meg Isten üzenetét, hanem mélyen boldogító-
nak is, s eként hirdeti is (ld. 2,19!), találóbba nak tük öröm üze net tel
fordítan (vö. 86. l.áb. és 859. l.áb., utolsó bek., továbbá Mt 13,44; Lk
15,32). Az „öröm” helyes értelmezése érdekében azonban célszerű
szembeállítani vele az „élvezetet”, s akkor könnyű megérteni, ho gyan
lehet Jézus „nehéz” üzenetének elfogadása és valóra váltása (következ-
ményeinek vállalásával együtt) öröm.

³ Az *arkhé* = kezdet szó itt feltehetően nem egy szerűen az üze netelejét
jelenti, hanem annak *alapját*; amit ugyan is e bejelentés alapján váránk,
az üzenet tartalma (Jézus prédikációja) szinte teljesen hiányzik Márk
evangéliumából. Elképzelhető, hogy az eredeti szöveg elveszett vagy el-
hagyott vége (16,8) után következett (vö. 1025. l.áb.).

⁴ Az itt következő idézetnek csak a második fele található valóban Izajás
könyvében (40,3), az első fele Malakiás próféta nál olvasható (3,1).

ösvényeit!”⁵

(4) Ez történt. [Fellépett] Keresztelő János a pusztában, és azt hirdette: „Merítkezzetek alá, és változtassátok meg gondok, dások és életeitek, akkor [Isten] megbocsátja bűneiteket! (5) Kiment hozzá Júdea egész vidékének [lakossága] a jeruzsálemi-
ek is mind, és miután megvallották bűneiket, alámerítették magukat vele. (6) János teveszőr ruhát viselt, és bőrvet a derekára körül, [pörkölt] sáskát és vadmezei evett. (7) Ezt hirdette: „Utánam jön az, aki erősebb nálam; nem vagyok elég [jó] ahhoz, hogy lehajoljak és megoldjam sarujam szíját. (8) Én vízbe merítettem tieket, szent Lélek befog merítené tieket.”⁶

(9) Ez is történt.⁷ Azokban a pokban eljött Jézus a galileai Názáretből, és alámerítette magát Jánossal a Jordánba.⁸ (10) Mihelyt

⁵ Krisztológiai koncepciója érdekében, hogy Keresztelő Jánost Jézus „előfutaraként” állíthassa be, az evangélista mindkét idézetben *megváltoztatta* az eredeti szöveget. A Malakiás-idézet eredeti jénak első felében nincs benne az „előt ted”, másként a második felében pedig „utadat” helyett „utamat” olvasható (szószereint: előttem az utat). Az Izajás-idézet értelmét is megváltoztatta az evangélista tagolása: „Kiáltóhangja [halalszik] a pusztában: Készítsétek el az Úr útját...” – olvasható most az eredeti „Kiáltóhangja [halalszik]: Készítsétek *utat a pusztában az Úrnak...*” helyett.

⁶ Eből is világos, hogy János *nem* Jézus, hanem az ítéletre jövő Isten (vagy Messiása) útkészítőjének tartotta magát, s amint Mt 3,10–12-ben és Lk 3,9-ben látunk, úgy vélte, Isten az ítélet *tűzébe* merítéssel fogja megbüntetni azokat, akik nem merítkeznek meg a Jordán *vízében*, és nem változtatnak életükön. A „szent Lélek be merítés” az evangélisták hozzáadása: többek között így akarták összehangba hozni Jánost Jézussal.

⁷ „Ez történt.” „Ez is történt.” – Korábban Pál saját „kinyilatkoztatásait” hirdette „az evangéliumaként” (Róm 2,16; 16,25; vö. még Gal 1,11; 2,2; 1Kor 15,1) ugyanannak a római közösségnek, amelyhez most Márk fordul „Jézus evangéliumával”, a „kinyilatkoztatások” helyett azt mondva el, ami „történt”, amit azonban Pál nem tudott és nem is akart tudni, mert nem akart embeletőlta nuli (Gal 1,11–17). A valódi evangéliumnak az az alapja (*arkhé*, ld. 3. lábj.), ami „azokban a pokban történt” (vö. * lábj.).

⁸ Valóban az „történt”, ami egyáltalán nem illett Pál eszméjéhez, amely szerint Jézus Istenhez hasonló lény, aki emberként ruhát öltött, hogy helyettesítse a ti halálát a megfeszítés bűnösök adóságát (vö. Fil 2,6–8; Róm 5,6–9). Ez szemben a valóssággal, hogy Jézus mint egy 150 km-t gyalogolt egy híres prédiátorhoz, és hallgatta őt, vagyis szerény, *ta nuli kész is tenkereső volt*, továbbá az, hogy elfogadta, *azonosult* az al, amit János a haragos Bíró-Istenről mondott, *különb*ben *nem merítkezett volna alá*, hogy elnyerje bűnei bocsátását (vö. 4. v.). Csak később, alámerítése után is mer

1,11

kiemelkedett a vízből, látta⁹, hogy meg hasadnak az egek¹⁰, és a Lélek¹¹ galambként¹² beléje¹³ száll. (11) És hang [hallatszott¹⁴] az egekből¹⁵: „Te vagy az én szeretett fiam, benned gyönyörködöm.”¹⁶

te fel „hittanárának” alapvető tévedését (vagyis a jámbornázáretizárándok súlyosantévedett, vö. 16. lábj.).

⁹Meglátta, felismerte, rádőbbent, megvilágosodott számára.

¹⁰Vagyis hogy nincs válsz fal Is ten és ember közt, leg alább is abban az értelemben, hogy *Is ten* nem veszi körül magát válsz fallal; Is ten közel van, jelen van. Az ókori elképzelés szerint ugyan is hétszeres kristályburok válsztja el az eget („Is ten lak helyét”) a földtől („az ember lak helyétől”). Ez az elválsz tó falomlott le Jézusban.

¹¹Az egyszerűség kedvéért megtartottuk a „Lélek” kifejezést, jobbanne azonban Leheletnek, Lélegzetnek fordítani a jelző nélküli *pneumát*, amely a Teremtés könyvének elejét idézi föl: *Is ten pneumája* „ott le beggett a vi zek fölt”, illetve Is ten „be le le hel te Ádám ba a *pneumát*” (Ter 1,2; 2,7). A „Lélek” ennek alapján a Teremtő lehelete, lélegzete, élet ereje, „energiája” (vö. Zsolt 104,30), elvontabban talán úgy is mondhatnánk: lényege, konkrétan: abszolút jó sága (nempe dig „a harmadik isteniszeme mély”).

¹²Nem „galambképpen”, „galambhoz hasonlóságti alakban”, hanem „galambként”, azaz enyhén, szelíden, békésen, mint az a galamb, amelyik az életet jelképező olaját vitte el Noénak a vízözön után (Ter 8,11), nempe dig viharosan, vadul, pusztítótan, ahogy János prédikálta. – Lehet séges egy másika gya rázat is: A „galambként”-nek megfelelő arám szó más magánhangzókkal el látva azt jelenti, „egye ne sen”: Is ten élet ereje egyenesen beléje szállt.

¹³*eisz auton* a görögben, nempe dig *ep’ auton*, ami re Máté és Lukács javítja Márkot, s aho gyan néhánymárki kézirat is hozza.

¹⁴A görögben itt is a „történt” kifejezés olvasható.

¹⁵Miután már „le dőlt a válsz fal” Is ten és Jézus között, Jézus valóban „hallhatta” a valódi Is ten hangját, természetesen nem fizikai hallással, héberül vagy arámul, hanem önmagában, „belül” „a szív hallásával” és „aszív bizonyossággal”.

¹⁶Felmerülve a vízből, Jézus ismét tudott lélegezni, be szívhatta az élet adó, teremtetve gőt, tapasztalhatta, hogy beléhatol a *Pneuma*, Is ten Lehelete, Lélegzete, mint egykor Ádámba – és meghallotta Is ten örömmüzenetét, amely így fogalmazódhatott meg benne: „Nem igaz, hogy Is ten el akarja pusztítani a bűnösöket; Is ten nem akarta, nem akarja, hogy megfuladjak; szeretett fiának tart (ld. 9,7; 471. lábj.), akiben gyönyörködik; Is ten azt akarja, hogy éljek, hogy mindenki éljen: adjak nekem és adjak mindenki nek a levegőt, a teremtet, életet adó lélegzetet, a *Pneumát*...” Ez az elemi erejű élmény határozza meg Jézus egész további gondolkodását és viselkedését.

1,12–15

(12) Rögtön ezután a Lélek kiűzte őt a pusztába¹⁷. (13) Negyven napig volt a pusztában, mi közben a Sántán¹⁸ próbárate¹⁹. Együtt volt a vadállatokkal, és Istent követtei szolgáltak őt.²⁰

(14) János börtönbe vetése után Jézus Galileába ment [vissza Júdeából]²¹, és közben hirdette Isten örömmüzenetét, (15) mondván: „**Itt a kedvező idő! Elérkezett Isten Országga**”²²! **Tekin-**

¹⁷ Nem szűk ség képben si va ta got je lent; ember nem lakta vidék, a próbatételek és az Istennel találkozási helye.

¹⁸ *Zsidó fel fogás szerint* nem az „Ördög”, a „Gonosz”, hanem az isten fia, egyike, Istent udvar tartásának egyik tagja, aki nek az a feladata, hogy „próbárategye”, megvizsgálja az emberek hűségét (vö. Jób 1,6-12). (Mai ésszel nem kell fel tételnül önálló szellemlényre gondolnunk, hanem „sántának” nevezhetünk mindent/mindekit, ami/aki szaki tó próbának veti alá az ember Istent bevetett bízálmát. Ennek alapján azt is mondhatjuk: ez esetben a benne lakó, s a korabeli szokványos vallásosság által meghatározott zsidó vihette kísértésbe Jézust.) – Jézus csak később „látja” majd meg, is meri majd fel, hogy a „Kísértő” nem tartozik Istenthez (vö. Lk 10,18).

¹⁹ A próbatartalmáról ld. a párhuzamos helyeken, Mt 4,1-11 és Lk 4,1-13.

²⁰ Jézus szerint *beleilleszkedett a teremtés rendjébe*: a helyett hogy az 1Móz 1,28 szellemben uralkodott volna rajtuk, „együtt volt az állatokkal”, amelyeknek a Teremtő egy láthatatlan telefontálát, azaz ösztöneik (= „Isten követői”, hagyományos fordításban „angyalai”: *angeloi*) útján jelzi, hol talál meg felelő táplálékot, vizet, mikor lesz vihar vagy földrendés. „Isten követői nek” hálózata az egész világot átszövi, és „csodák” nélkül is olyan csodálatos működik, hogy az embert is eligazítja (akár a pusztai életben maradtál-e, ha őnfejtéséről lemondva, bizalommal ráhagyatkozik; egyes bennszülött törzsek életmódja ma is hatásos bizonyítéka ennek).

²¹ Tehát nem maradt meg Keresztelő János és tanítványai körében, bizonyára azért, mert már nem értett egyet vele-velük. A következő (15.) versben össze foglalt új mondanivalóval lépett föl, és saját tanítványi kört gyűjtött.

²² Az „Isten Országga”, szó szerint „Isten uralma” (*baszileia tú theú*) Jézus igehirdetésének központi tartalma. Nem földrajzi vagy szociológiai fogalom, hanem azokat az *embereket*, illetve azt az *állapotot* jelenti, akikben, illetve amelyben *érvényre jut Isten* „uralma” (vö. 580. és 736. lábj.)., vagyis érve nye sül az ő *akarata*, *szándéka*, *terve*, *elgondolása* (vö. Mt 6,9-10: „Jöj jön el a te uralmad – legyen meg a te akaratod!”). Konkrétabban: „Isten országa” a *feltétel és személyválogatás nélkül ajándékozó szeretet élettere* (vö. 580. lábj., 4. bek.). Ennek értelmében akár magát Istent is nevezhetnénk „Isten országának”, vagy mondhatnánk, hogy Istentben „jele van Isten országga”. Jézus ilyen Istent akaratára szertartó ember lett alámerítkezése után, s az ilyen névelés lehe tő sé gét kínálta fel, ami kor azt mondta, „itt” a kedvező idő, „elérkezett” Isten Or

tettel az örömuzenetre, változtassátok meg gondolkodásotokat és életeteket²³, és bízzátok rá magatokat [Istenre]²⁴!”

(16) Ami kor a Gali le ai-ten ger²⁵ men tén járt, meg lát ta Si mont és Si mon test vér ét, And rást, amint kör há ló t ve tet tek a ten ger be; ha lászok vol tak ugyan is. (17) Jé zus í gy szó lt hoz zá juk: „**Jöj-jetek utánam²⁶, (s [ak kor] én meg teszem, hogy em ber ha lászok ká**

szága. (Jézus gondolkodásának és magának a kifejezésnek is jobban meg fe lel ne az „Is ten ural ma” for dí tás, de az „ura lom” szó hoz olyan sok té ves és nem kí vá na to s kép zet tár sí tás kap cso ló dik, hogy – pon tat lan sá ga el le né re – még is in ká bb az „Is ten or szá ga” ki fe je zést hasz nál juk.)

²³ A *metanoein* (= meg tér) ige a gon dol ko dás át ala kí tá sát és az eből fa kadó éle tá la kí tást je len ti, meg fe lelő en a mögöt te hú zódó hé ber sú b í gé nek, amely azt je len ti: meg for dul, gyö ke res éle t for du la to thajt vé gre. Méltán fel té lezhet jük, hogy a meg té ré s *tartalmán* Jé zus min de nek elő tt azt ér tet te: az em ber töb bé ne a szo ron gás, a ret te gés és az éle t meg cson kítá sá nak forrá sa ké nt gon dol jon Is ten re (vö. pl. 2,5), ha nem for dít son há tat en nek a fel fo gás nak, és tér jen vi ssa az Is ten í rán ti fel tét len bi za lom út já ra. Ez az bi za lom az tán szin te au to ma ti ku san ma gá val hoz za az ember fi zi kai és morális job bulá sát (aho gyan – meg fe le lő kör ül mé nyek kö zé ke rül ve – a ve tő ma gis „au to ma ti ku san” hoz ter mé st: 4,26-28!), a testi be teg sé gek gyó gyulá sát („A bi zal mad gyó gyí tott meg té ged”: 5, 34,37; 10,52; to vá b bá 2,5; 7,28 és ál ta lá no sí t va: 9,23; el len pró ba: 6,5-6) és az erkölcsi meg té ré s (a kin cset, igaz gyön gyöt ta lált em ber örö mé ben ad ja el min de nét: Mt 13,44-46; vö. 580. láb j., utol só elő t ti bek.; el len pró ba: Lk 15,25-30; vö. még Tamás-ev. 7. logion: „kín nél kül [más for dí tá sok ban: ha bo zás/zok szó nél kül] a nagy ha lat vá lasz tot ta”).

²⁴ A val lá si nyelv nek – akár a te o ló gi á ban, akár a né pi es hasz ná lat ban – alig ha van még egy olyan sa va, amely an nyi fél re ér tés nek, tor zulás nak és ké tes meg ha tá ro zás nak len ne ki té ve, mint a „hit”; ez a szó azon ki fe je zé sek kö zé tar to zik, amelyek hez szá m ta lan té ves el kép ze lés kö tő dik, s ame ly ke t ezért elő bb sa ját ma gu kat kell „meg gyó gyí ta ni”, és csak azu tán le het őket az em berek já vá ra al kal maz ni. A Jé zus szá já ra ad ott *piszteuine* re de ti je len té se: *rábízni magunkat valakire* (ha nincs kü lön je le z ve, kire, ak kor Is ten re); ez is ben ne rej lik ug yan a ma gyar „hin ni” í gé ben, en nek al kal ma zá sát azon ban – a jé zusi tar tal om ki fe je zé sé re – az imént mon dottak mi att kö vet ke ze te sen ke rül ni fog juk.

²⁵ A Genezáreti-tóról van szó, amely úgy volt „ten ger”, ahogy a Ba la ton a „ma gyar ten ger”. A to vá b bi ak ban ál ta lá ban „tó nak” ne vez zük ma jd a for dítá sban.

²⁶ Pon to san: „[Gyer tek] ide! *Mögém!*” Jé zus, akár csak egy fe le lő ség tu dat tal bí ró he gyi ve ze tő, ra gasz ko dik ah hoz, hogy ta nít vá nyai „mögöt te” jár ja nak (vö. Mk 10,21), a he lyett hogy őt fe lül bí rál va (vö. Mk 8,33!) „jobb” utak ra tér né nek „elő t te” (vö. 645. láb j.) va gy nél kü le.

lesztek)²⁷!”⁽¹⁸⁾ Tüstént²⁸ ott hagyák hálóikat, és követték őt.

⁽¹⁹⁾ Kissé tovább haladva meglátta Jakabot, Zebedeus fiát, és testvérét, Jánost, amint a hajóban a hálót rendezték.⁽²⁰⁾ Azonnal hívta őket, ők pedig ott hagyták a hajóban apjukat, Zebedeust a nap számoskal együtt, és elmentek utána²⁹.

⁽²¹⁾ Elmentek Kafarnaumba, és rögtön [az első] szombaton bement a zsinagógába, és tanított.⁽²²⁾ [Hallgatói] megdöbbenek tanításamiatt, mert úgy tanított őket, mint aki nekitalma van, nem pedig úgy, mint az írástudók.³⁰

⁽²³⁾ Rögtön akadt zsinagógájukban egy meg nem tisztult szellem háta alá álló ember³¹, s felkiáltott: ⁽²⁴⁾ „(Hé!³²) Mi kö-

²⁷ Ez az ígéret hi telesen jézusnak tekinthető, de nem biztos, hogy ekkor hangzott el, ezért tettük zárójelbe (vö. Lk 5,10).

²⁸ Az *euthüsz* Márk száva járása, azonban nem tekinthető csupán jellemző stílus elemnek: az örömezenet mellett, habozás nélküli és radikális elköteleződés szükségességét is kifejezi (vö. Lk 9,61–62; Mt 13,44–46). A változatosabb stílus kedvéért sokféleképpen fordítottuk (tüstént, rögtön, azonnal, azonnyomban, mindjárt).

²⁹ Pontosán: „és elmentek, *mögötte*”.

³⁰ Az *írástudók* (az „őszöveségi” szent íráshivatalos értelmű és magyarázó, akortéológusai; legtöbbjük a fari zeusok irányzatához tartozott) „az Írásra” (az „őszöveségi szent írásra”) vagy a hagyományra hivatkozva érveltek, Jézus viszont közvetlenül Isten akaratára vagy a maga meggyőződésére hivatkozott. Példa: Az írástudók azt mondták, szombaton gyógyítani magában véte tilos, és csak életveszélyben szabad, mivel itt megott, ez meg az meg van írva. Jézus viszont azt mondta, szombaton is szabad bármely betege gyógyítani, mert Isten az emberért rendelte a szombatot. Tanítása szétrobbantotta a régi keleteket és a régi rendszert, nem csoda, hogy kihoztasodrukból a hagyományokhoz kötődő hallgatóit.

³¹ Hagyományos kifejezéssel: egy „megszállott”. A „megszállottság” egyáltalán nem csupán ókori és vallási jelenség, az élet minden területén találunk hozzávalókat, a politikától a sporton át a szexuálisáig. Kialakulása és működés módja jól magyarázható a pszichológia, a pszichiatéria és a parapszichológia segítségével (ld. 201. Láb.).

Ma azt mondanánk, egy pszichopata vallási fanatikussal, rajongóval találkozott szembe Jézus. Az effajta eltérő vélemények egyik forrása, hogy hosszú időközönként tekinthető (félelemkelző) módontévesztő gondolatokat vernek az emberek fejébe (ajó akaratúak és az „értelmiségek” fejébe is), a másik pedig, hogy az emberek hagyják, hogy beleverjék azokat a fejükbe, akár azért, mert kép te nek vagy luskák gondolkodni, akár azért, mert félnek a hátrányos következményektől.

³² Csak bizonyos kéziratokban található meg.

1,25–30

zünk hozzád, na zaránus Jézus?! Azért jöttél, hogy elpusztíts minket³³? [Én látok rajtad, és] tudom, ki vagy [valójában³⁴], [te] Is ten [látszólagos] Szentje³⁵!” (25) Jézus ke mé nyen rá szolt: „**Né muljel, és menj ki be lő le!**” (26) A tisz tá ta lan szel lem ak kor össze-vissza rán gat ta őt, és han gos ki ál tás sal ki ment be lő le.³⁶ (27) Mind nyá jan megborzadtak, olyannyira, hogy egymással vitatkozva azt kérdezték: „Mi ez? Ha ta lom mal [bíró] új ta ní tás! Még a tisz tá ta lan szellemeknek is parancsol, és engedelmeskednek neki.”³⁷ (28) Híre azon nal szét is ter jedt min de nű vé Galilea egész vi dé kén.

(29) Azután, hogy kijöttek a zsinagógából, mindjárt Simon és András házába mentek Jakabbal és János sal együtt. (30) Si-

³³ A töb bes szám ma gyá rá za ta: A til ta ko zó em ber a zsi na gó gá ban je len lé vő ke gé szé nek vagy töb b sé gé nek fel fo gá sát fo gal maz ta meg. – A „na zará nus” for dí tás ról ld. 1016. láb j.

³⁴ Ti. „a tönkre te vő nk” – ami nek a ma ga, il let ve a ma guk ha gyó má nya i nak szem szö gé ből jog gal lát ta Jé zut, aki per sze té ny le ge sen sen kit sem akart el pusztí ta ni. A meg nem tisz tí tott szel le mű em be rek azon ban a meg men tés szán dé kát és módját csak pusztító szán dé knak és el já rás nak tud já k meg é l ni.

³⁵ Gú nyos meg szó lí tás (*vocativus*), akár csak a „Mes si ás, Iz ra el ki rá lya” (15,32) as zen vedéstörté net ben (ha son ló an a ró mai ka to ná k gú nyo ló dásá hoz: ama zok tö vis ből font ko ro ná t tesz nek a „zsi dók ki rá lya nak” fe jé re, majd tér det haj ta nak el őt te: 15,17-19). Na gyon bu ta len ne u gy an is az a „démon”, aki Is ten va ló di szent je ké nt is mer tet né meg el len felét; még na gyobb bu ta ság len ne azt gon dol ni, hogy Is ten hasz nál ja fel na gy ra va szul atisz tá ta lan szel le met Jé zus ig a zi ki lété nek fel tá rásá ra és el is mer teté sé re.

³⁶ Nem kell sem má gi kus, sem „ter mé szet fe let ti” be avat ko zás ra gon dol nunk; elég sé ges ma gyá rá zat tal szol gál, ha fel té te lez zük, hogy Jé zus „ka riz ma ti kus” (vö. 249. láb j.), a szok vá nyost messze meg ha la dó – de et től még „ter mé sze tes”, em be ri – pszi chi kai gyó gyí tó ere jét ve tet te be az ilyen pszi cho pa ta fa na ti kusok kal szem ben, *akik már nem vol tak ké szek és/vagy ké pesek* az ig a z sá got ke re se ni. Aki az övé hez ha son ló pszi chi kai ene r gi á val ren del ke zik, szin tén ké pes ha son ló ere d mé ny tel é r ni. *Akik még ké szek/ké pesek vol tak* az ig a z sá g ku ta tásá ra, azo kból „szok vá nyos”, hétköz na pi mód szer rel, türel mes ta nítá ssal ig ye ke zett „ki ű zni” a za va ros eszmék „tisz tá ta lan szel le met” – eb ben pe di g bár melyi kü nk kö vet he ti.

³⁷ Az evan gé listák a ma guk vil á g ké pé nek meg fe le lő en, il let ve ko ruk „szak ki fe je zé se i vel” ír já k le a je len sé ge ket. El í rá so kat min den kor bi b li a ma gyá rá zó i nak „le kell for dí ta ni uk” a ma guk vil á g ké pé re és szak ki fe je zé se i re, ha ne ma kar nak ér the tet len né, va gy ép pen ne ve tsé ges sé vá l ni, és ne ma kar já k, hogy a bi b li a ü ze ne te el fo ga d ha tat lan ná vál já k ko ruk em be re szá má ra. Gon dol junk csak a „hé na pos te rem tés” ha tás törté ne té re!

mon anyósa láza san ágyban feködt. Rögön beszélt nekik róla.
(31) Oda ment hozzá, megragadta a kezét, és talpra állította. Erre elhagyta őt a láz, és [fel]szorgált nekik.³⁸

(32) Amikor lenyugodott a nap, és beesteledt, odavitték hozzá mindazokat, akik rosszul voltak, valamint a rossz szellemek megszállottjait,⁽³³⁾ úgy hogy az egész város³⁹ összegyűlekezett az ajtó előtt. (34) Sok rosszullevőt, akik különféle betegségekben szenvedtek, meggyógyított, és sok rosszszellemet kiűzött, és nem engedte meg, hogy a rossz szellemek szóhozjusanak, mivel azok is merték őt.⁴⁰

(35) Azután igenkorán, még a sötét éjszakaiban fölkel, kiment, és elment egy puszta helyre, és ott imádkozott.⁽³⁶⁾ Si mon és a vele levők űzőbevetették,⁽³⁷⁾ és [ami kor] megtáladták, így szól tak hozzá: „Mindenki téged keres!”⁴¹ (38) Ő azonban ezt felelte nekik: **„Menjünk máshová, a szomszédos településekre, hogy ott is**

³⁸ Ha az ember beteg is merő sével találkozik, jó kívánságait fejezi ki. Ezt teszi itt Jézus is – de „egész lélekkel” teszi, mint minden, amit tesz, vagyis az abszolút szeretet. Istent nére támaszkodva, és teljes éberséggel, tudatosággal: „Valóban akarom, hogy egész séges sé légy!” Ennek jelül megragadja a beteg kezét (vö. 5,41). Ő pedig érzi, hogy Jézus komolyan gondolja, amit mond, hogy belső hatálmal beszél, amint más hallgatói is ezt érezték (vö. 27. v.): „Ha ez a jó, erős, Istent hűködő ember valóban azt akarja, hogy egész séges legyek, akkor képes is vagyok rá!” Habozás nélkül beveti hát minden pszichosomatikus ellenálló erejét a lázzal szemben, és leigyőzi, hogy kiszorgálhasa vendégeit.

Nyoma sincs itt a varázslásnak, az ilyesmi bármelyik betegágyánál megtörténhet. Nevezhetjük akár placebo-hatásnak is, csak hogy a bizalom, amely mozgósítja a gyógyulás természetes erőit, ebben az esetben nem egy tabletta vagy egy amulettre irányul, hanem minden élet erővalóságos forrására, a jóságos Teremtő Istenre.

Más részt így élte meg Jézus, hogy az Istent bevetett bízalom erejéből betegeket gyógyítani, meghozás szombatán.

³⁹ A leginkább realista evangélium, Márk is kezdetől fogva él a túlzás hatáskeltő eszközével.

⁴⁰ Az evangélista szemlélete persze eltér a miénktől (vö. 35. lábj.): ő azt akarja érzékeltetni, hogy (még) a rossz szellemek (is) tisztában voltak Jézus valódi létevel, de Jézus valószínűleg nem akarta, hogy azok tanúskodjanak róla.

⁴¹ Ez a próféta *lág*y kísértése: „Az emberek kedvelnek téged, ma radj itt!” A kemény más képp hangzik majd: „Heródes meg akar ölni, menj innét” (Lk 13,31)! – Jézus az „imádságban”, az Istennel folytatótt párbeszéd bentisztáz feladatát, és erősödik meg küldetés tudatában.

meghirdessem [az örömmüzenetet⁴²], ugyanis ezért⁴³ jöttem ki [a pusztából⁴⁴].” (39) El is ment⁴⁵, és hirdette [az örömmüzenetet] zsinagógáikban Galilea egész területén, és kiűzte a rossz szellemeket.

(40) Oda ment hozzá egy leprás⁴⁶, térdre borult előtte, és így esengett hozzá: „Ha akar nád, képes lennél meg tisztítani engem!” (41) (Jézus haragra gerjedt⁴⁷), és meg esett rajta a szíve⁴⁸, ki nyújtotta a kezét, meg érintette⁴⁹ őt, és így szólt hozzá: „**Akarom,**

⁴² Ennek tartalma bizonyára az volt, hogy Isten nem bosszúálló, haragos Bíró, hanem jószágos Édes apa.

⁴³ Nem pedig azért, hogy élvezze az emberek rokon szenvedését vagy a fészek melletét, de még csak azért sem, hogy *pusztán* (karizmatikus) gyógyításokat végezzen.

⁴⁴ Jézus ott vizsgálgatta meg alámerítkezésekor szerzett isteni elményének hitelességét, és ott hozta meg alapdöntését életének folytatásáról (vö. 12-13. v.).

⁴⁵ Jézus magaisgyakorolta, amit megkívánta nítványa itól: *tettekben megmutatkozó választ* adott Istennek, mégpedig „rögtön”. (Később is így járt el: például életkockázatva szombaton is gyógyított [3,1-5], és a közvetlen életveszélyben sem menekült el az Olajfák-hegyről [14, 32-42].) Enélkül *az imádság* legfeljebb jószándékú elméleti feccseges.

⁴⁶ A leprások kultikus tisztátalanoknak számítottak mint olyan emberek, akiket Isten ezzel a betegséggel büntetett, és kiutasították őket a társadalomból (természetesen a fertőzés veszélye miatt).

⁴⁷ Jézus haragját (amelynek emlékeztet csak néhány kódex őrizte meg, nem véletlenül, hiszen az időmúlásával egyre kevésbé illett bele a róla alkotott képbe) három dolog is magyarázza: a leprás térdreborulása, babonás várakozás és az egyre terjedő csodamánia.

1) Zsidó érzékszereint a térdreborulás egye dül Istent illelti meg. Izraelben ugyan nem kellett félennie Jézusnak, hogy felcserélik őt Istennel, de már a személyének szóló kulcsot is elutasította (ld. még Mk 10,17-18; Mt 20,20). Isten „uralmában” (vö. 22. l. b.) nincs helye sem mi féle ember uralomnak. 2) A leprás kérésének megfogalmazásában ugyan az a babonás várakozás szólt meg, mint a vér folyásos asszony elképzelésében (5,28). Benne volt a korlevegőjében, hogy kiemelkedő személyiségekről feltételezték a mágiakus erőátvitel képességét. 3) Siker gyógyításainyomán egyre inkább szenvedélyes csodavárás vette körül Jézust.

⁴⁸ Jézusban egyáltalán nem zárta ki egy mást a harag és a részvét, amiről Mk 3,5 is határozottan tanúskozik, és habizalommal találtkoztak, akiket is segített, ha az babonával keverte dett (vö. 5,25-34).

⁴⁹ A leprásokat senkinek sem volt szabad megérintenie; ha valaki mégis megérintette, maga is tisztátalannak, vagyis az isten tisztelt ből és a társadalomból ki zártnak számított. Jézus tette azt mutatja, hogy szándékosan át hágt az idevágó vallási és társadalmi előírásokat.

tisztulj meg!” (42) Azon nyomban eltávozott tőle a lepra, és megtisztult.⁵⁰ (43) [Jézus] pedig rápakodott, és rögtön kidobta őt⁵¹, (44) mondván: „**Ügyelj rá, hogy senki neked semmit ne szólj**⁵², **hanem menj el tőltokban**⁵³, **mu tasd meg ma gád a papnak, és ajánld fel tisztulásodért [az ál do za tot], amit Mózes rendelt, [meg tisztulásod] bizonyosságául nekik!**”⁵⁴ (45) Ő azonban, alig hogy elment, elkezdte szélteben-hosszában hirdetni és hírsztelni a dolgot, úgy hogy [Jézus] többé nem volt képes nyilváno san a váro sokba menni, hanem kinn, puszta helyeken tartózkodott; ennek ellenére minde nün nen mentek hozzá [az emberek].⁵⁵

⁵⁰ Jézus nem köszön sé ges (karizma ti kus) erejét fel té lez ve, ez a gyógyulás is mindentovábbinélkül magyarázható pszichoszomatikus folyamatokkal. A bőr ugyan is az a szer vünk, ame lyik (egyéb fel ada tai mel lett) a gyen gé d sé get és a durvaságot ér zé ke li, és a leggyorsabban reagál az olyan lel ki rez dülé sek re, mint pél dá ul az öröm, az iz ga lom vagy a ré mü let (el pi ru lás, el sá pa dás, lúd bőr zés...). Nem ne héz be le él nünk ma gun kat, mek ko ra öröm és iz ga lom tölt het te el a lep rá st, ami kor Jé zus – fittyet hány va a val lá si elő írá sok nak és a tár sa dal mi gya kor lat nak, sa ját ki kö zö sí té sét is koc káz tat va – gyen gé den meg ér in tet te ő t... Tehát nem csak a gyógyulás té nyé ben, ha nem még ab ban sem kell túl zást lát nunk, hogy „azon nyomban” meg tisztult. – Ez azt is je len ti, hogy *többé-kevésbé* mi is kö vet het jük az ef faj ta gyó gyí tá sok ban – és kell is kö vet nünk (vö. Lk 9,2; Mt 10,8; Mk 6,13)!

⁵¹ Jézus he ves reak ci ó já nak magyaráza ta: A részvét gyó gyí tá s ra in dí tot ta, de az tán hir te len rá dő b bent a ve szé ly re, hogy ha ez köz tu dot tá vá lik, már csak cso dá kat kí ván nak majd, és nem fi gyel nek több é lé nyeg re, egy sze rű öröm üze ne té re („Bíz za tok Is ten ben, és ala kít sá tok át é le te te ket, mert ő min den kit sze ret!”); egy ti tok za tos cso da te vő ugyan is min dig ér de ke sebb, mint a meg té rés.

⁵² Eszi go rú ti la lom in dok lá sá t ld. az elő ző láb jegy zet ben! – Saj nos már ma gu ka ze van gé listá ki s egy re na gyobb „bi zo nyí tó cso dá k ká” fű j tá k föl Jé zus ka riz ma ti kus gyó gyí tá sa it, és ez zel olyan szó be szé det ter jesz tet tek ró la, ame ly va rá zs ló vá fes tet te át, ne he zen el fo gad ha tó vá vagy ép pen el fo gad ha tat lan ná té ve ő t min den kor gon dol ko dó em be re i szá má ra.

⁵³ A hü page in egyik je len té se ez.

⁵⁴ A papoknak kellett hivatalosan megállapítaniuk és elismerniük a gyógyulást (3Móz 14,1-32); ehhez az eljárás hoz hoz zá tar to zott a meg fe le lő ál do zat(ok) be mu ta tá sa is. A gyó gy ult csak ez után tér he tett vissza a tár sa da lom ba. Jé zus en nek ér de ké ben kül di a pa pok hoz az ál ta la meg gyó gyí tott em bert, és nem azért, mint ha szük sé ges nek tar tot ta vol na ál do zatok be mu ta tá sá t.

⁵⁵ Ami től Jé zus fé lt, be kö vet ke zett: a gyó gy ult cso da pro pa gan dát csi ná lt. Jé zus na ke z elő l ki kel lett tér nie – a pusz ta he ly e ken tar tó z ko dás sal –, mi vel mű vé nek csak ár tott.

2,1–8

2 (1)⁵⁶ Néhány nappal később [Jézus] ismét Kafarnaumba ment, s híre kelt, hogy ott hon van. (2) [Erre] so kan összegyűltek, úgy hogy nem ma radt hely, még [kinn] az ajtó előtt sem. Hir det te ne kik [Is ten] üze ne tét⁵⁷. (3) [Ek kor] em be rek ér kez tek, és egy bénát vittek hozzá; négyen emel ték. (4) Mivel a tömeg miatt nem tud tak oda jut ni hoz zá, a te töt bon tot ták meg, [pon to san] ott, ahol [Jé zus] volt, és mi u tán fel tép ték azt⁵⁸, le eresz tet ték a hord ágyat, ame lyen a béna fe küdt. (5) Bi zal mu kat lát va Jé zus így szólt a bénához: „**Gyermekem, [Isten]⁵⁹ megbocsátja⁶⁰ bűneidet.**”⁶¹ (6) Ült⁶² ott néhány írás tu dó is, akik ezt fon tol gatt ák szí vük ben: (7) Ki ez, hogy így [mer] be szél ni? [Is tent] gya láz za!⁶³ [Mert] ki ké pes meg bocsátani a bűn öket, ha ne me gyed ül Isten?”⁶⁴ (8) Jé zus a ben-

⁵⁶ Máté evangélista itt az ere det hez kö ze lebb álló ha gyo mány vál to za tot kö vet, mint Márk (vö. 58. és 64. láb.).

⁵⁷ Ha gyo mányos for dí tá sok ban: az „igét” (*logosz*).

⁵⁸ A te tő ki bon tá sa Márk tól ere dő be tol dás (eb ben Luk ács is kö ve ti).

⁵⁹ Az ere de ti ben ez áll: „Meg bocsátat nak bű ne id.” A zsi dók tisz te let ből nem mond ták ki Is ten ne vét, ha nem több fé le kö rül írás sal él tek, s ezek egyi ke volt a szen ve dő szer ke zet hasz ná la ta; a szak iro da lom ezt *passivum divinum*-nak, „is te ni szen ve dő ige alak nak” ne ve zi.

⁶⁰ Szá mos kéz írat ban: „meg bocsát tot ta”.

⁶¹ Jé zus lát ja a be teg hordók bi zal mát, és fi nom érzék kel meg ér zi a be teg szorongását (valamely elhallgatott bűne miatt?), amely fizikailag is meg bé ní tot ta. Ak ko ri ban ugyan is úgy gon dol ták – ma nap ság nem? –, hogy a be teg ség Is ten bűn te té se az il lető, vagy elő dei (nyil ván va ló vagy tit kos) bű ne i ért. Sza vai azt je len tik: Be teg sé ged nek sem mi kö ze a bű ne id hez. (Ez zel még nem ta gad ja azok lé tét...) *Is ten nem fi zet be teg ség gel a bű nõ kért*, ha nem meg bocsát ja a bű nõ ket, még pe dig in gyen! – (Jé zus so sem te kin tet te Is ten aka ra tá nak a be teg sé get, nem í gért ér te túl vi lá gi ellen szol gál ta tást, ha nem ere je sze rint küz dött el le ne.)

⁶² Pontosabban: „méltóság teljesen ült” (nem *kathidzein*, hanem *kathészthai*), ami nek az ér tel me: „hi va ta lí tisz tét gya ko rol ta”, az az mé re let tet te Jé zus „igaz hi tű sé gét”.

⁶³ *A korteológusai nak fel fogá sa* sze rint Jé zus azt gya láz ta, ami Is ten ben a leg isten ibb, vagy is hogy abszolút *igazsá gosan* ju tal maz és bűn tet, s et től csak ő maga tér het el *ke gyel mi* ak tu sai ré vén, más felől pe dig csak az „ál ta la fel ha tal mazott” sze mé lyek (az ál do za tot be mu tá tó pa pok, vagy pró fé ták) is mer he tik fel és je lent he tik ki, hogy adott eset ben meg bocsát tot t-e, vagy sem.

⁶⁴ Márk be tol dá sa (Luk ács eb ben is kö ve ti). Ez ab ból lát ha tó, hogy Jé zus át ha gyo má nyo zott mon dá sa („logionja”) egy ál ta lán nem azt áll ít ja, hogy ön ma gá nak í gény li a bűn bo csá tás ha tal mát, ha nem csak azt, hogy „meg bocsátat nak bű neid”, természetesen Isten által, amint ez a *pas-*

nelévő Lélek se gít sé gé vel rögtön fel is merte⁶⁵, hogy eze ket fon-
tolgatják magukban, [ezért] ezt mondta nekik: „**Miért⁶⁶ fon tol-
gatjátok ezeket szívetekben?** (9) **Mi könnyebb?**”⁶⁷ **Azt mon da ni a
bénának: [Isten] megbocsátja bűne idet!, vagy azt mondani: Állj
fel, fogd hordágya dat, és jár kálj!?** (10) *Hogype dig megtudjátok,
hogy az Emberfiának⁶⁸ hatalma van a földön bűnök megbo-*

*sivum divinum*ból következik. E szemrehányás betoldásával azonban Márk elő akarja ké szí te ni a 10. vers ben kö vet ke ző krisztológiai té te lét, mi sze rint Jé zus nak mint (apo ka lip ti kus) Em ber fi á nak és men nyei Bí ró nak már a föl dön is van ha tal ma a bű nők meg bo csá tá sá ra, sezt a ki je len té sé tá rá kö vet ke ző csoda te véssel bizonyítja.

⁶⁵ Alámerítkezése után Jé zus ba be ha tolt Is ten te rem tő Lel ke, Lé nye ge (1,10), mond hat ná nk ú gy is, *Isten (egész sé ges) Szelle me*, amely a to váb bi ak ban irá ny tû ké nt, mér ce ké nt (is) mű kö dött ben ne. De az írás tu dók (a korte o ló gu sai, vö. 762. láb j.) gon dol ko dás mód já is mer vén, „jó zan pa rasz ti ésszel” is tud hat ta, hogy te o ló gi ai elő fel te vé se i ka lap já n azt kell gon dol ni uk, amit most tényle ge sen fon tol gat nak. Szó ba jö het azon ban ma gya rá zat ké nt az is, amit *intuíciónak* ne ve zünk. Fő lős le ges hát va la mi fé le „is teni” „ve sék be lá tást” fel té te lez ni Jé zus ról.

⁶⁶ A Mi ért? kér dő név más ér tel me itt nem „Mi ok ból?, ha nem „Mi cél ból?, aho gyan ezt a má téi vál to zat (9,4) ha tá ro zot tan alá tá masz ta: „Mi cél ból (hinati) gondoltok rosszakat szívetekben?” Magyarul: Milyen cél lal teo lo gi zál tok? Va ló ban az a cé lo tok, hogy „Is ten meg di cső üljön”, va gy is tisz tel jék és sze res sék őt az em be rek, va gy az, hogy a „bű nő sök” verést kap janak?

⁶⁷ Sú lyos író nia! Ter mé sze te se ne gy for mán könnyű ki mon da ni az egyik va gy a má sik mon da tot, csak hogy az írás tu dók még ezt a sem mi fá rad sá got nem igény lő se gít sé get sem akar ják meg ad ni a bé ná nak, ha nem azt akar ják, hogy „ér vé ny es üljön Is ten igazság ossá ga”: maradjon beteg, „el nyerve bű nei méltó büntetését”.

⁶⁸ Az „em ber fia” („em be rek fia”) ki fe je zés *eredeti értel me* a hét köz na pi arám nyelv ben „az em ber”, „egy em ber”, „az em ber ál ta lá ban”; az „én” kör ül írá sá ra használták, leg többször olyan össze füg gé sek ben, amelyek ben a meg gya láz ta tás va gy a ha lál volt a té ma. A val lá si nyelv ben sa já to s mellék zőn gé je volt: „sze gé ny, ha ta lom nél kü li em ber, aki egé sz en rá van utal va Is ten re, és akit Is ten tá mo gat” (vö. Zsolt 8,5 és a pró fé ta ál lan dó „em ber fia” meg szó lí tá sa Eze kiel köny vé ben; akár csak Eze kiel sze mé lyé ben, Jé zu sé ban is fi gye lem re méltó mó don össze kap cso ló dik az „em ber fia” és a „pró fé ta” mi volt, vö. Ez 34,1-2; Mk 6,4).

Jé zus min dig ön ma ga meg je lölé sé re használ ta, *szokásos alap je lenté sé nek meg fe lelően*, ér tel me te hát: „az em ber ál ta lá ban, és így én is”, „egy egy sze rű em ber, mint én (is)”, „egy sze rű, az em be rek nek ki szol gál ta tott, ha ta lom nél kü li em ber va gyok, akit azon ban Is ten a ma ga ere jé vel tölt el”. *Az eredeti nek*

2,11–12

csátására,⁶⁹ így szólt a bérnázhoz: ⁽¹¹⁾ **Ne ked [pe dig azt] mon dom, állj fel, fogd hord ágya dat, és tûnj el⁷⁰, [menj] haza!”** ⁽¹²⁾ Az felállt, azonnal fogta hordágyát, és mindenki szeme látta rá ki ment⁷¹,

te kint he tő ember fia-mon dá sok mind ezt a je len tést hor doz zák (pl. Mk 8,31; 14,41–42; Mt 11,16–19; 9,13; Lk 9,44; 11,29–30.32; 12,8–9).

Egész en más je len tett az „em ber fia” a kor *apokaliptikus* iro dal mában (773. láb.).: „ti tok za tos, ha tal mas, em ber fe let ti em ber, aki arra lett ki vá laszt va, hogy meg ha tá ro zott na pon le jöj jön az ég ből, és di cső sé ges vil ág bí ró ként a büntet ő an gyalok se gít sé gé vel vég re hajtsa Is ten boss zú já t a gonoszokon”. *Utó lag* aztán ezt a szemléletet tükröz ő emberfia-mon dá so ka ta dtak Jé zus szá já ba (pl. Mt 16,27; 19,28; Lk 21,25–28), il let ve egye va ló di em ber fia-mon dá so ka ta po ka lip ti kus em ber fia-mon dá so kkal *ve gyítet tek* (pl. Mk 14,62a-hoz hoz zá to l dot tá k 14,62b-t), vagy apokaliptikusan átér tel mezték őket (pl. Mk 9,9.12-ben). Az „Em ber fia” ez ál talt i tok za tos mes si á si cím lett.

Megerősí ti a z i mén t mon do tta kat, hogy 1) Jé zus szen ve dés-be je len té se i ben ninc s uta lás arra, hogy í tél ke zés cél já ból vi ssa tér ne maj dva la mi kor, ho lott ez ta je sen lo gi kus len ne (Mk 8,31; 9,31; 10,33–34 és ezek pár hu za mos he lye in, sőt még a hús vét utá ni Jé zus szá já ba adott Lk 24,7-ben sem); en nek oka alig ha más, mint hogy e ze ket az ös sze fog la lá so ka ti hi te les jé zu si mon dá sok ből ál lí tot tá k ös sze; 2) a Jé zus bí ró i vi ssa té ré sé vel ka poc so la to se mber fia-mon dá so k ban so s i ncs vi ssa uta lás Jé zus szen ve dé sé re, ho lott ez ta lán még az elő b bi nél is lo gi ku sabb len ne; en nek oka alig ha más, mint hogy a minta adó, Hénokh-fé le apokaliptikus emberfia-szemlé let ből hi á ny zik a szen ve dés mo za na ta, még pe di g mé ltán, hi s ze na szen ve dé se di cső sé ges Em ber fia ku dar cát je len te né.

For dí tás un k bank ö vet ke ze te se n kü lön b sé get tes zünk a ket tő kö zött oly mó don, hogy az ere de ti-jé zu si ér te lem ben min dig kis bet ű vel, az apo ka lip ti kus-mes si á si ér te lem ben min dig na gy bet ű vel ír juk. (Az elő b bi ér te lem ben he lye sebb len ne u ga n egy sze r ű en em ber rel for dí ta ni, az „em ber fi á val” azon ban je le z ni a kar juk, hogy e ze ken a he lye ken – el ső sor ban? – még is csak Jé zus ön meg ne ve zé sé ről van szó.)

⁶⁹ E mon dá s u ga ncs ak Márk be to l dás a, amit már az is je lez, hogy *nyel vtan ilag* egye net le n űl van be fű z ve az ere de ti el be szé lés be: „Ho gy pe dig [ti] meg tud já tok..., így szó lt a bér ná hoz...” *Tart al milag* pe dig az cá fol ja hi te lessé gét, hogy Jé zus ki fe je zet ten és al ap ve tő en el u ta sít ot ta a „bi zo nyí tó cso dá kat” (Mk 8,11–13; 11,27–33; Lk 11,29–30).

⁷⁰ U ga n az a *hü page in* i ge áll itt, mint az 1,44-ben, s has zná la tán ak u ga n az le he t a mo z ga tó ru gó ja, mint am ott (ld. 51. láb.).

⁷¹ Jé zus nem csak be szé lt Is ten jó sá gá ról, ha nem át is él te és meg is él te, ez ért to vá bb tud ta su gá ro z ni, s az va ló ban meg szűn tet het te a be teg (Is ten től va ló) fé lel mé t és bé nult tag ja i nak gör csét – lát vá nyos „cso da” nél kül is. Kön nyé dé n be lát ha t ja ezt bár ki, aki nek mon da nak va la mit az o ly an ki je len té sek, mint pél dá ul az, hogy „mo z dul ni sem tud tam a fé le lem től”.

úgy hogy valamennyien magukon kívül voltak, és Istent dicsőítetek, mondván: „So ha sem látunk ilyesmit!”

(13) [Jézus] megint ki ment a tóhoz, s az egész tömeg hozzáment, ő pedig tanította őket. (14) Menetközben meglátta Lévit, Alfeus fiát, amint a vámszedőhelyen ült⁷², és így szólt hozzá: „Kövess engem!” Mire az felkelt, és követte.⁷³

(15) Az is történt⁷⁴, hogy asztalnál ült az ő⁷⁵ házában, és sok vámos és bűnös⁷⁶ is asztalhoz ült Jézussal és tanítványaival; so kan voltak ugyan is [olyan „bűnösök”], [akik az tán] még is [tanítványként] követték őt.⁷⁷ (16) A farizeusok közül való írástudók azonban, látván, hogy a bűnösökkel és vámosokkal eszik, ezt mondták tanítványainak: „Hogy hogy a vámosokkal és bűnösökkel eszik együtt?”⁷⁸ (17) Amikor Jézus ezt meghallotta, így szólt hozzájuk: **„Nem az erejük teljében lévőknek van szükségük orvosra, ha nem azoknak, akik rosszul vannak.”**⁷⁹ **Nem azért jöttem⁸⁰, hogy igazságosakat» hívjak meg, hanem [kitaszított] bűnösöket.”**⁸¹

(18) [Keresztelő] János tanítványai és a farizeusok bűntőlő emberek voltak.⁸² Elmentek [hozá], és azt mondták neki: „Miért van az, hogy János tanítványai és a farizeusok bűntőlnek⁸³, akik viszont neked [lettek közülük⁸⁴] tanítványaid, nem bűntőlnek?” (19) Jézus erre azt felelte nekik: **„Vajon bűntőlhet-e⁸⁵ a nász nép, ha⁸⁶ a**

⁷² Ugyan az a *kathészthai* ige, mint a 6. versben; a „hi va ta li tiszt gya kor lá sa” ez esetben a vámszedés.

⁷³ Jézus tanítványgyűjtése általában valószínűleg nem ilyen vilámlás- és csoda szerű történet, hanem normális ismerkedés folyamataiban és folyamánnyaként, de nem zárhatjuk ki sugárzó és elbűvölő egyéniségének ilyen hirtelen és azonnali követést eredményező hatását sem.

⁷⁴ Ld. 7. lábja.

⁷⁵ Jézus házában (vö. 2,1; 3,20; 9,33 és Mt 4,13). Ez még na gyobb a súlyt ad annak, hogy Jézus asztal községe vállalta a megvetett és gyalázatos kiátkozást, „vámosokkal és bűnösökkel”. – Lukács (5,29-32) majd „feje tetejére” állítja a dolgot, és ezzel elveszi Jézus sajátos próféta gesztusának élet: nála nem Jézus lát vendéglő bűnösöket, hanem a már megért vámos, Lévi ad lakomát az ő tiszteletére, továbbá Jézus nem Isten *ingyenes* jószágát jeleníti meg, hanem megterésről látja fel a bűnösöket.

⁷⁶ Nem feltehetően jeles mélyes bűnösséget; elég volt bizonyos bűnösségek számító foglalkozási ágba tartozni ahhoz, hogy a farizeusok bűnösségek bélyegezzék valakit. Természetesen tényleges bűnösökről is szó van.

⁷⁷ Nehezen értelmezhető mondat. Mi vel azonban a *kai* (= és) a görögben

2,18–19

sok egyéb mel lett je lent he ti azt is, hogy „de, még is, sőt”, az *akolúthein* pedig lehet a pusztatízikai követés mel lett a „tanítványi Jézus-követés” szak ki fe je zé se is (ld. 14. v.: „Kö vess en gem!”), e mel lett az ér tel me zés mel lettdöntöttünk.

⁷⁸ Az ő teológiájuk szerint ugyanis a „bűnösöket” ki kell irtani Isten népének köréből, hogy Isten szentsége (= el különített sége a világ „profán” részétől, mind attól, ami morális vagy kultikus szempontból „tisztátalan”) csorbat ne szenvedjen (vö. 5Móz 13,6; 17,7; 19,19 stb.).

⁷⁹ Jézus a bűnöst nem „bűnözőnek” tartja, aki bűntetést érdemel, hanem „betegnek”, akiknek orvosra van szükség. Ha pedig a „bűn” vég soron az emberi szív elzárkózása a jóságtól, akkor egyetlen megfelelő gyógymódlehetőség: „igazságos büntetés” helyett a *feltétlen* jó ság felkínálása valki váltani a bűnösszabad megnyíltát.

⁸⁰ Az ünnepléses „(nem) azért jöttem” formula használata jelzi, hogy Jézus Isten akaratának képviselőjeként, közvetítőjeként beszél.

⁸¹ Súlyosan ironikus mondás (erre utal fordításunkban az idézőjel). Egyik lehetséges magyarázata: Az igaz[ságos]aknak nincs szükségük meghívásra. Ők tudják, hogy jogosan meghívtak. A mások: Az igazságosság embeirei nem akarják, hogy bármit is ajánlunk nekik. Ők jogszertlenül megszólítják a bűnösöket. – Jézus azonban rámutat arra, hogy *Isten más*, mint ami ilyenek a Tóra, a mózesi törvény árnyéka; ő ilyen „igazságtalan”: abszolút megmentő akarat mindenki vonatkozásában, ezért ingyen, feltétel nélkül árasztja jóságát azokra is, akik „nem érdemeltek ki” (vö. Mt 20,1–15), aho gyan napját is fölkelni jók és gonoszok egyaránt (Mt 5,45).

⁸² Nem a rászorulókal való osztozás vagy az önfelelemgyakorlás miatti bűnről van szó, hanem arról a kultikus-aszketikus böjtölésről, amely az Isten (Jahve) távolléte miatt *szomorúságot* fejezte ki, illetve Isten uralmának eljövételét akartasi ettetni.

⁸³ Márk megfogalmazása pontatlan; így lenne helyes: „...mi és a farizeusok böjtölünk” (vö. Mt 9,14).

⁸⁴ Talán nem Jézus minden tanítványára vonatkoztatható a szemrehányás, hanem csak azokra, akik János tanítványai közül váltak az ő tanítványává (vö. Jn 1,35–39), s ez után már nem folytaták mesztük (és a farizeusok) böjtölési gyakorlatát. Ezt a változtatást valószínűsíti a *szoi mathétai* („neked tanítványok”) megfogalmazása bevett *mathétai szú* („tanítványa id”) helyett. – A 83. lábj. értelemében a „közülünk” lenne a pontos megfogalmazás.

⁸⁵ Szószent: „nem képes böjtölni”.

⁸⁶ Szószent: „Nem képesek böjtölni [anakk] *alakodalmasteremnek* a fiai [=alakodalmasterembentartózkodó emberek], *amelyben* [en hó] a vőle gényvelük van.” – Nem értve ezt (esetleg az *en hó* „mi a latt, miközben” jelentése helyett anakk „adig, ameddig” jeleltetésre gondolván), vagy a márki alakult krisztológiától vezettetvén, *Máté* majd al-

völegény velük van a lakodalmas teremben?⁸⁷ Amíg körükben tartózkodik a völegény, nem bőjtölhetnek. (20) Jönnek azonban olyan napok, ami kor erővel elragadjátölük a völegényt, akkor majd bőjtölnek, azon a napon.⁸⁸

(21)⁸⁹ **Senki sem varr öreg ruhára nyers szövetből foltot; de ha mégis, akkor az új a réginek ép részét is eltépi, és még**

kítja a mondat szerkezetét, továbbá az *en hó*-t („amelyben” vagy „mikor”) *eph’ hoszon*-ra („amíg”) változtatja; ezt az „amíg”-ot fejtik ki az tán (a máti szöveg vissza hatása ként, vagy attól függetlenül?) a Mk 2,19b-ben olvasható kiegészítés, illetve a mindhárom szinoptikusnál megtalálható „Jönnek azonban olyan napok...” mondat. A „fejlődés” végálmása (zsidókkal összeütközésbe kerülni nem akaró) keresztények bőjtölési gyakorlatának *ideológiája*: „azon a napon” majd bőjtölnek (vö. 82. lábj.).

⁸⁷ Az Ószövetségből közismert volt a „Jahvemint Izrael népének völegénye” kép (Iz 54,5; 61,10-11; 62,4-5; Jer 2,2; Ez 16. f.; Oz 2,18), Jézus viszont azt élte át alámerítkezésekor, hogy nem kell tovább várnia („Itt a kedve idő”), Istentelen van, mégpedig nem számolásra kész Bíróként (ahogyan János prédikált róla), hanem szerető Édesapaként, avagy az itteni képet használva, népekszerető Völegényeként. Hapedig a völegénytelen valódalmas teremben, akkor ez örömmel tölti el a násznépet, az képtelen lesz bőjtölni. Istenközeliségek ismertetője gye te hát az öröm, a vígevés-ivás, nempedig a komor bőjtölés (vö. 82. lábj., ill. 859. lábj., utolsó előtti bek.).

⁸⁸ A későbbiekben már nem tetétk Jézus válságát, senek az értelenségnek, illetve kivégzésének hatására kiegészítették, és ezzel átértelmezték azt: Itt már nem Isten a völegény, hanem Jézus, s az erőszakos elragadása miatt (vö. Iz 53,8!) szomorodva bőjtölnek a keresztények, visszaesve a jézusiatlan bőjtölés gyakorlatába. Az utolsó, (az „olyan napok” miatt elment mondata) „azon a napon” tudatlán arra utal, hogy a keresztfeszítésre emlékező *penéteken* bőjtöltek, szemben a farizeusok hétfői és csütörtöki bőjtölésével. Ezzel a kiegészítéssel, egyben átértelmezéssel azt a látástokeltették, mint ha Jézus már az események kezdetén megjött volna passióját, úgyrendelkezett volna, hogy „az örömmiatt bőjtölni-nem-tudás” csak földi életének idejére legyen érvényes, s azt akarta volna, hogy utána meggyázzák, és bőjtöljenek távollétemiatt...

⁸⁹ A most következő két mondat ezen a helyen a 19. vers kérdéseben foglalt képtelenséget szemlélteti. Elképzelték azonban (sőt a másodikat illethetően valószínű), hogy eredetileg más összefüggésben, és nem is egyszerre hangzotak el.

rosszabb száka dás támad.⁹⁰ (22) **Sen ki sem tölt új bort régi tömlőkbe**⁹¹; **de ha még is, akkor a borszét szá kítja a tömlőket, s a bor is veszen dő be meg, meg a tömlők is. Nem! Új bort új tömlőkbe!**⁹²

(23) Az is történt, hogy [Jézus] szombaton ment a gabona földeken át, és tanítványai út közben elkezdtek tépdesni a kalászatokat. (24) A farizeusok [erre] így szoltak hozzá: „Nézd, mi ért tesz nek szombat olyat, ami nem megengedett?” (25) [Ő] ezt mondta nekik: „Sohasem olvastátok⁹³, mit tett Dávid, amikor szükségben volt, és ő meg a vele lévőek is éheztek?” (26) *Hogy Abjátár főpap idején hogyan ment be Is ten házába, és ette meg a [szent hely asztalára] kitett kenyereket, amelyeket csak a papoknak szabad megenniük, s hogyan adott belőlük azoknak is, akik vele voltak?*⁹⁴ (27) Majd azt mondta nekik: „**A szombat lett⁹⁵ az emberért, nem pedig az ember a szombatért⁹⁶**, tehát az Emberfia Ura a

⁹⁰ A János-tanítványoknak vagy a farizeusoknak hajlandóságuk lehetett arra, hogy bizonyos elemeket átvegyenek Jézus üzenetéből, de egészében nem akarták elfogadni. Nekik mondja: Öröm üzenete *nem oszt ha tó és nem elgyíthe tő!* (Vö. Mt 10,35; Lk 9,59-60; Mt 5,21-48.) – Az evangélium nem veti a régi vallásirendszerekkel, de a legkülönbébb izmusokkal szembe.

⁹¹ A bort kecskebőrökkel szült tömlőkben tárolták. Az új, még forrásban lévő bort új, frissen készült tömlőkbe kellett tölteni, amelyek még rugalmasak voltak, mert a régi, kiszáradt, merev bortszétvetet te volna.

⁹² Az írástudók és a jogtudósok mérleget hettek, nem illesztették bele Jézus erkölcsi tanításait a hagyományos szilárd keretekbe. Nekik mondhatta: Üzenete nek *rugalmastartó* edényre, *hajlékony* formákra és keretekre van szükség. – Ha a diákok evangéliumot statikus formákba kényszerítik, a formákat is szétrobbantja, és maga is tönkremegy.

⁹³ 1Kir 21,1-6.

⁹⁴ E mondatok jézusiatlan voltak. ld. a Mt 12,1-8-hoz fűzött jegyzeteket!

⁹⁵ Ti. Is ten álta (a te remés rendje szerezint): *passivum divinum* (ld. 59. lábj.).

⁹⁶ Az Ószövetségben épp az ellenkezője áll, vagyis hogy Is ten nem az emberjává, hanem saját dicsőségére rendelte az szombati nyugalmat (2Móz 35,1-3: „A he tedi nap... *szent Jah veszá má ra*”). Jézus azonban frontális támadást intéz a megkövesedett szombat törvény mögötti megkövesedett *istenkép ellen*: Nem nehéz elképzelni, felfogása mekkora eretnek ségnek számított – még az első század végének részvények szembén is, hi szen Máté is, Lukács is kihagyja szövegéből ezt a mondatot.

szombatnak is.”⁹⁷

3 (1) Majd ismét bement a zsinagógába. Volt ott egy béna kezű⁹⁸ ember. (2) Figyel ték őt, vajon meggyógyítja-e szombaton, hogy [ha igen, akkor] vádat emeljenek ellene.⁹⁹ (3) Akkor így szólt¹⁰⁰ a sorvadt kezű emberhez: „**Állj ki középre!**” (4) **És ezt mondta nekik: "Megengedett [dolog]-e szombaton jól tenni**

⁹⁷ Az „em ber fia” (ld. 68. lábj.) *jelenthethné* itt Jézust mint em bert, és az em bert ál ta lá ban, se ben az eset ben a mon dás értel me ez lenne: Is ten az em ber ja vá ra ren del te a pi he nő na pot, ezért *az ember nek* (= min den em ber nek) sza bad azt eb ben az ér te lem ben hasz nál nia, mint egy „szom bat uraként”: sza bad termé sze tesszük ség le teit ki elé gí te nie, jót ten nie, se gí te nie, gyó gyí ta nia – Is ten kor lá to zá sa nél kül (vö. Mk 3,4). *Va ló szí nű bb* azon ban, hogy az apo ka lip ti kus ér te lem ben vett Em ber fia és Úr (*küriosz*) je lenté sel van dol gunk: Is ten irán ti fel tét len tisz te le te (vö. Mk 10,17–18; 12,29) ugyan is meg til tot ta Jé zus nak, hogy ön ma gát va gy az em bert ál ta lá ban az Is ten ad ta rend „urá nak” ne vez ze. Meg erő sí t he ti ezt há rom to vá bbi meg fi gye lés: 1) *A küriosz* igei alak ja, a *kürieuein* annyit je lent, mint „úr ként bán ni egy rab szol gá val”, s ez az a ma ga tar tás, ame lyet Jé zus ha tá ro zot tan el vetett ön ma gá ra és kö vető i re vo nat ko zó an egy a rá nt (Lk 22,25). 2) Az egész mon dat „lo gi kát lan”, mert mi ért kö vet kez ne az Is ten ál tal al ko tott rend ből (vö. „te hát”), hogy az Em ber fia ura a szom bat nak!? Va gyis az Em ber fia úr vol ta tisz ta ön ké ny ura lom ként je le nik meg. 3) Az „is” szó cs ka a mon dat vé gén vol ta kép pen fő lős le ges, hi szen nem volt szó más terü le tekről, csak a szom bat ról; de azt se j te ti, hogy „*még* a szom bat nak is” ura az Em ber fia, va gyis ak ko ra úr, hogy sza ba don ren del ke zik még az Is ten ál tal meg sza bott rend del is.

⁹⁸ Szó sze rint: „egy em ber, aki el sor vadt, bé na ke zet bírt” (bé na kezű volt). Mi vel az *ekhein* (bír ni) ige azo nos sú llyal azt is je len ti, hogy „tar ta ni”, úgy is for dít ha tó: „egy em ber, aki bé nán tar tot ta a ke zét”. *Ez eset ben* ter mé sze te se né ges zen más lesz a törté ne tet értel me zé se: A fa ri ze usok csap dát állí ta nak. Rá vesz nek va la kit, tart sa úgy a ke zét, mint ha bé na lenne, az tán fi gye lik Jé zust, meg gyó gyít ja-e szom ba ton. Jé zus azon ban átlát a szitán (vö. 65. lábj.). A „Nyújtsd ki a kezedet!” ér tel me így: „Ha gyd abba a szí né sz ke dést!”, és sem mi ti to kza to s nincs ab ban, ha rög tön ren de be jön a ke ze...

⁹⁹ Ha va la ki szán dé ko san meg sze gte a szom bat tör vé nyét, rab bi ni kus fel fo gás szerint meg kö ve zés sel ki kel lett vé ge zni.

¹⁰⁰ A ka lász tét pé s ese té ben Jé zus „csak” re a gált a tá ma dás ra, itt már ő *kez de mé nyez* (a kéz bé na sa ga nem je len tett é let ve szé lyt, a kö vet ke ző na pon is meg gyó gyí hat ta vol na), hogy é le te koc káz ta tá sá val is (!) meg mu ta sa: a jó Is ten va ló ban az em ber ja vá ra ren del te a pi he nő na pot, s az em bert nem sza bad fel ál do z ni a szom bat ked vé ért.